

Endast lärosätena själva kan ansvara för utbildningens kvalitet

Ett debattinlägg av Lillemor Kim i Universitetsläraren nr 7:2009 (April 2009)

Det stormar kring Högskoleverkets granskningar av kvaliteten i den högre utbildningen. Rektorerne vid landets universitets- och högskolor har samfällt kritiserat verkets ämnes- och programutvärderingar. De vill ha bättre konsistens i bedömningsarbetet och mer fokus på utbildningens resultat, ”den verkliga kvaliteten” (DN Debatt 2008-11-11). Även Riksrevisionen har i en granskningsrapport kritiserat Högskoleverkets kvalitetskontroll. Riksdagens utbildningsutskott anordnade därför i höstas en utfrågning i ämnet. Enligt uppgift har dessutom den för verksamheten ansvarige tjänstemannen vid Högskoleverket hoppat av, vilket visar att det också råder interna motsättningar i frågan. Universitetskanslern leder nu själv utredningen av ett nytt system för kvalitetsutvärdering. Regeringen vill ha underlag för beslut redan i september i år. Tidsplanen förefaller orimligt snäv med tanke på den tid de det tagit att utveckla de hittillsvarande systemen för kvalitetsutvärdering.

Kritiken mot Högskoleverkets utvärderingar förvånar inte, den borde ha kommit för länge sedan. Att den blossat upp först nu beror troligen på att bedömningarna i framtiden skall ligga till grund för tilldelningen av medel. Mer pengar till de lärosäten som uppvisar bäst resultat! Det kan verka enkelt och logiskt men rymmer en rad problem. Att ge lärosäten som är framgångsrika mera pengar så att de kan bygga ut sin utbildning kan motiveras, men knappast att ge mer resurser per student till en utbildning som redan fungerar bra.

Man frågar sig också hur man gör för att på ett rättvisande sätt mäta ”resultaten” i en så varierad verksamhet som den svenska högskolan med massor av studenter som läser med olika mål och intensitet? Men mest problematiskt är ändå oklarheten om var ansvaret bör ligga när det gäller kvaliteten i den högre utbildningen. Att låta en administrativ myndighet avgöra om kvaliteten i en specifik högskoleutbildning är tillfredsställande eller ej (som fallet är för närvarande) är i sig tveksamt. Än mer tveksamt blir det om man låter ett ämbetsverk jämföra och gradera resultatet för varje utbildning i den svenska högskolan. Och det är det senare man nu planerar för.

Det är dock inte mot detta som rektorerna riktat sin kritik - tvärtom. De vill ha mer fokus på resultaten och mer stringenta metoder. Enligt min mening skjuter de bredvid målet. *Det gäller inte i första hand att göra saker rätt utan att göra rätt saker!* Det sa dåvarande universitetskanslern Stig Hagström när diskussionen om kvalitetskontroll tog fart i början på nittiotalet. Han lyckades i sista stund avvärja politikernas försök att införa ett resurstilldelningssystem baserat på enkla kvalitetsindikatorer. I stället satsade Sverige på utveckling och granskning av högskolornas eget *kvalitetsarbete*. Det var ett unikt ställningstagande och många såg oss då som ett föregångsland. Ansvaret och bedömningen av vad som var acceptabel kvalitet skulle ligga på högskolorna, centralt gällde det att se till att kvalitetskontrollen fungerade – inte att själv göra bedömningen. Tyvärr kom idén med kvalitetsarbetsgranskningar inte att genomföras med professionell kompetens. Och så småningom övergav Sverige denna linje. Vi fick i stället de nu

kritiserade nationella ämnes- och programutvärderingarna, som legat till grund för Högskoleverkets beslut om examensrätt (en sorts ackreditering).

Internationellt går utvecklingen för närvarande i motsatt riktning. I flera länder ifrågasätter man ämnesvis ackreditering och inför i stället nationella granskningar av högskolornas egen kvalitetssäkring s k audits. Det stämmer bättre med den ansvarsfördelning som bör gälla i ett system med självständiga universitet och högskolor. De europeiska länderna har också inom ramen för Bolognaprocessen enats om riktlinjer för hur en sådan granskning av lärosätenas egen kvalitetskontroll bör ske, de s k ENQA-riktlinjerna. Nyligen har resultaten av de första granskningarna i vårt land enligt denna modell offentliggjorts. Det är nio universitet och högskolor som har bedömts enligt en tregradig skala: ett gott, ett godtagbart och ett icke godtagbart kvalitetsarbete. Dessa bedömningar är inte kopplade till rättigheter eller sanktioner av något slag utan helt inriktade på fortsatt utveckling av kvaliteten i den högre utbildningen. I stället för att lita till detta förfarande skall alltså ett parallellt system för kvalitetsutvärdering skapas. Och detta trots att både resursutredningen och den aktuella autonomiutredningen förespråkat kvalitetsarbetsbedömningarna som grund för den nationella kvalitetskontrollen.

Med sina krav på mer och bättre granskning av ”den verkliga kvaliteten” i olika utbildningar tycks universitets- och högskolerektorerna i stället vara beredda att överlåta det yttersta ansvaret för utbildningens kvalitet på den centrala myndigheten. Det strider mot en grundregel i all kvalitetsutveckling, nämligen att det inte går att kontrollera in kvaliteten uppifrån!

Enda möjligheten att garantera en god kvalitetsutveckling i högre utbildning är att lägga ansvaret på dem som direkt kan påverka densamma dvs. lärare och studenter och betona högskoleledningarnas övergripande ansvar. Statens och Högskoleverkets roll blir att kontinuerligt granska och bedöma hur lärosätena utövar och utvecklar denna kvalitetskontroll. Endast på detta sätt kan vi få ett kvalitetssystem för den högre utbildningen som står sig i internationell jämförelse.

Lillemor Kim

fd högskolerektor, kvalitetsarbetsbedömare och utbildningsforskare